

- Byk, I. S. (2005). *Teoriia i praktyka perekladu* [Theory and practice of translation]. Lviv: LNU im. I. Franka.
- Kyiak, T. R., Naumenko, A. M., Ohui, O. D. (2016). *Teoriia i praktyka perekladu* [Theory and practice of translation]. Himetska mova: Binnytsia: Nova knyha.
- Konovchenko, O. V. (2012). *Mizhnarodne lystuvannia* [International correspondence]: navch. posib. Kh. : Nats. aerokosm. un-t im. M. Ye. Zhukovskoho «KhAI».
- Korunets, I. V. (2017). *Teoriia i praktyka perekladu (aspektyvi pereklad)* [Theory and practice of translation (aspect translation)]: pidruchnyk / za red. O. I. Terekha, 5-te vyd., vypr. i dop. Vinnytsia. Nova Knyha.
- Kucher, Z. I., Sydorenko, L. M. (2017). Hramatychni osoblyvosti perekladu nimetskykh fakhovykh tekstiv ukrainskoiu movoiu [Grammatical features of translation of German professional texts into Ukrainian]. *Naukovyi zhurnal "Molody vchenyi"*. KhDU : Helvetyka. № 11 (51), 235–239.
- Lysenko, H. L., Baklan, I. M., Chepurna, Z. V. (2019). *Osnovy perekladu – mist mizh teoriieiu i praktykoiu (nimetsko-ukrainskyi napriam)* [Fundamentals of translation – a bridge between theory and practice (German-Ukrainian direction)]: pidruchnyk. Kyiv: KPI im. Ihoria Sikorskoho, Vydvo «Politekhnik».
- Povorozniuk, R. V. (2004). *Linhvokulturolohichni osoblyvosti protokolnykh promov u oryhnali ta perekladi (na materialy ukrainskykh ta amerykanskykh tekstiv)* [Linguo-cultural features of protocol speeches in the original and translation (based on Ukrainian and American texts)]: avtoief. ... k. filol. n.: 10.02.16. K.
- Sharhai, I. Ye. (1998). *Komunikatyvno-prahmatychni osoblyvosti frantsuzkoho dilovoho lysta v oryhnali ta perekladi* [Communicative and pragmatic features of the French business letter in the original and translation]: dys. ... k. filol. n.: 10.02.16. K. : Kyivskyi un-t im. Tarasa Shevchenka.
- Nord, C. (2018). Adäquatheit statt Äquivalenz: Ausnahme oder Regel? In: *Nord, Christiane, Öncü, Mehmet Tahir, Massud Abdul-Hafiez (eds.): Übersetzungsäquivalenz in Textsorten*. Berlin: Logos, 113–127.
- Stolze, R. (2018). *Übersetzungstheorien*. Eine Einführung. 7., überarbeitete und erweiterte Auflage, Tübingen: Narr Francke Attempto Verlag.

УДК 811.111'272.42'373

**ICONIC ENCODING OF CORPOREALITY
IN MODERN ENGLISH
ІКОНІЧНЕ КОДУВАННЯ ТІЛЕСНОГО ПРОСТОРУ
В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ**

Анна ЗАСЛОНКІНА

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

a.zaslonkina@chnu.edu.ua

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-9446-3975>

The literature on the unity of emotional, volitional, intellectual, and physical states within the holistic cognitive-semantic context of corporeality shows a variety of approaches. The originality of our solution lies in the fact that the object of the present study is the domain of Greimassian semiotic theory (including the so-called thymic category) that has been further developed: Taking into consideration that people use basic-level concepts regularly, we hypothesised that thymic category members can be selected, given that these category members are yielding information on the semantics of perception in the elementary concepts of Modern English. The data obtained suggests that the information on the thymic category is conveyed by the conceptual triad SENSE : FEELING : EMOTION. Furthermore, cognitive and onomasiological features of the basic-level concepts have been analysed. Thus, the previous research has been extended by clarifying the semiotic structure of the thymic category in Modern English and presenting the results on the distribution of cognitive-onomasiological capability within the framework of derivatives of the verbalized conceptual triad SENSE : FEELING : EMOTION. The iconic character of this conceptual complex is one of the means of naïve worldview reconstruction in word-formation. Notably, the iconic aspect is marked by cognitive-semantic shift of the thymic-neuter indices of the conceptual thymic information to its thymic-extremal analogues. This could be a result of the fact that the shift of a given type is based on the correlation of evaluation of the sign-motivator and expressive-gnoseological functions of perception performed by the native speakers. The reconstruction of

the thymic composites domain reveals that the motivators of sensory type prevail. Besides, the cognitive-semantic shift was detected: the motivators are represented by the derivatives of the verbalized concept SENSE, while the concept EMOTION is lacunary, a fortiori the composite words with *feel* and *sensation* constituents are semantically more mobile and expressive.

Key words: concept, corporeality, iconicity, semiosis, sign.

У статті запропоновано новий підхід до вивчення сумісності сенсорної, моторної і мовної інформації у концептуальній картині світу. З огляду на те, що у повсякденному житті людина послуговується концептами базового рівня, залишається актуальним питання відбору членів т. зв. тимічної категорії, які постачають інформацію про семантику сприйняття в елементарних концептах сучасної англійської мови. Прагматико-ономасіологічні та лінгвокогнітивні особливості імен таких базових концептів ще не знаходили висвітлення у лінгвістичних дослідженнях. З'ясовано, що семіотичний простір тимічної категорії в сучасній англійській мові характеризується наявністю як лінгвокогнітивної універсали FEELING, так і специфічних для англійської мови концептів SENSE та EMOTION. Тріада концептів SENSE : FEELING : EMOTION найбільш об'ємно репрезентує кореляцію перцептивного, когнітивного та емоційного тимічних станів завдяки апроксимації симілятивних зв'язків між семантичним наповненням лексем-імен досліджуваної тріади концептів. Здійснено когнітивно-семантичний опис слів-імен тріади концептів SENSE : FEELING : EMOTION та схарактеризовано механізми організації їхніх морфологічних та словотвірних параметрів. Репрезентативний потенціал іменникової серії тимічних лексем реалізується у здатності позначати сенсомоторні та когнітивно-емоційні механізми сприйняття, а модифікуючий потенціал ад'єктивних і адвербіальних тимічних лексем – у здатності адаптувати факультативні параметри об'єктів дійсності до комунікативно-змістових інтенцій мовців. Виявлено, що розподіл когнітивно-ономасіологічного навантаження в межах словотвірних парадигм є нерівномірним: мотиваційні конфігурації лексем-імен концепту FEELING кваліфіковано як тимічно нейтральні, менш виразні, ніж аналогічні конфігурації лексем-імен концептів SENSE та EMOTION, які визначено як тимічно екстремальні. Продемонстровано, що у комбінаториці основ і слів тимічних композитів спостерігається когнітивно-семантичний зсув: мотиватори-носії когнітивно-емоційних смислів репрезентовані здебільшого дериватами імені концепту SENSE, а позиція концепту EMOTION є лакунарною. Таким чином, словотвірні моделі тимічної лексики іконічно відображають кореляцію оцінки носіями мови знака-мотиватора та експресивно-гносеологічних функцій сприйняття.

Ключові слова: знак, іконічність, концепт, семіозис, тілесність.

Вступ. Трансформація сенсорного подразника у факт свідомості відбувається за посередництвом процесу сприйняття, який бере участь у формуванні єдиної когнітивної системи людини, причому соматичне та мовленнєве сприйняття перебувають у стані динамічної кореляції. Така цілісна інтерпретація феноменів сприйняття і мовлення термінологізована як “голістична” (Озуй, 2012, с. 3).

Концептуалізація мовною свідомістю різних фрагментів дійсності детермінується полімодальністю сприйняття включно з триєдиністю емоційного, вольового, інтелектуального, а також фізичного станів у голістичному когнітивно-семантичному просторі тілесності людини (Путій, 2006; Приходько, 2008). Останнім часом виокремився лінгвосеміотичний напрям, у якому актуальними є дослідження, спрямовані на вивчення як тілесного вираження внутрішнього світу людини, так і семіологізації простору тілесності. Зокрема, *корпоральна семантика* (Fauconnier, 1998; Damasio, 1999; Gardenfors, 2000) та *інтеграційна теорія пізнання* (Poznanski, 2002) увиразнюють першочергову роль тіла й емоцій для функціонування когнітивних процесів. Факти взаємозв'язку когнітивних структур (сприйняття, мови, мислення та дії) у процесі пізнання світу людиною перебувають у центрі уваги Р. Шляйфера (Schleifer, 2017), погляди якого формувалися під впливом *семіотико-афективної концепції* А. Ж. Греймаса і Ж. Фонтаній (Греймас і Фонтаній, 2007). Остання орієнтована на вивчення мовного і дискурсивного вираження тимічної (грец. *thymus* – такий, що стосується пристрасті та емоційності в межах тілесного простору людини) категорії (далі – ТК). ТК витлумачується як вербальна форма когнітивної діяльності мовної особистості, яка класифікує концептуальні структури на позначення перцептивних, емоційних, а також когнітивних аспектів сприйняття навколишньої дійсності.

Метою цього дослідження є систематизація наукового досвіду Ч. Пірса (*Пірс, 2000*) та Греймаса – Фонтаній (*Греймас і Фонтаній, 2007*), а також критичний аналіз сучасних лінгвoseміотичних пошуків. Виходячи з того, що ТК вибудовується на рівні семіотичної об'єктивації концептів як комунікативного втілення фізичних (тілесних) і змістових (когнітивних, валоративних, емоційних) характеристик сприйнятої інформації у площині тексту та дискурсу, передбачено розв'язання таких завдань:

1) визначити лінгвoseміотичний ресурс ТК у сучасній англійській мові (гіпотеза дослідження полягає в тому, що таким ресурсом є серія номінативно значущих інформативних одиниць сфери комунікації – тимічна лексика із мультиконцептуальною специфікою);

2) змодельовати структури репрезентації парадигматичних груп лексем-імен відібраних концептів за лексикографічними джерелами;

3) описати когнітивні механізми організації морфологічних і словотвірних параметрів даних парадигматичних груп.

Методи дослідження. Конкретнонаукову основу статті складає комбінована методологія. В рамках формальної методики дослідження застосовано *структурний метод* у вигляді *аналізу словникових дефініцій* та *компонентного аналізу* – з метою визначення реєстру концептів базового рівня як членів ТК та укладання корпусу тимічної лексики сучасної англійської мови; *концептуальний аналіз* у межах *конструктивного методу* – для виявлення лінгвокогнітивного потенціалу відібраних концептів, а саме: для опису закономірностей співвідношень між структурами знань про перцептивні, когнітивні, емоційні аспекти сприйняття.

Виділення знаків-символів, знаків-ікон, знаків-індексів всередині категорії позначило новий підхід до розуміння цього терміна: усі слова – це знаки існування концепту, тобто того смислу, довкола якого організовуються категорії (*Кубрякова, 2004, с. 318*). Одним із результатів класифікаційної діяльності є виявлення у довколишньому світі значущих сутностей, які щось позначають. У цьому сенсі знак є категорією як сутність, котру вичленовують з універсуму за певною ознакою, а саме за його здатністю бути носієм інформації (мати зміст) (*Кравченко, 2001, с. 75–76*).

Як слушно зауважив Ч. Пірс (*2000, с. 131*), “будь-яка операція свідомості, якою б складною вона не була, має своє цілком просте *чуття* – емоцію *tout ensemble*”. Тому логічним буде припустити, що взаємозв'язок етапів аналізу лексем-імен досліджуваних концептів окреслюватиметься насамперед ономазіологічним рухом від значення до форми. Отже, моделювання відібраних концептів матиме комплексний характер і полягатиме у виявленні складу слів, словосполучень, подієвих та логічних пропозицій, які репрезентують дійсність суб'єкта крізь знакові, концептуальні моделі.

Результати та обговорення. Домінантною тенденцією аналізу *perceiving* є його тлумачення як елементу лексико-семантичної системи мови, який реалізується у складі конкретної лексичної парадигми, що дозволяє інтерпретувати його як ім'я смислового ряду, утвореного синонімами, які корелюють із семантикою цього слова. Отже, з-поміж членів ТК, попри необмежений потенціал структурно-семантичної організації концептуальних угруповань, що позначають перцептивно-когнітивно-емоційні аспекти людського сприйняття, необхідно виокремлювати семантичні елементи (іменники), які складають онтологічний мінімум цієї категорії, виражений базовою ознакою. Цю ознаку витлумачуємо як показник елементарності, неподільності лексичної одиниці, її здатність відігравати першорядну роль при визначенні інших лексичних одиниць.

У найвній картині сприйняття людини мовознавці одностайно виділяють “базовий компонент” (*Вежбицька, 1999*) / “семантичний примітив” (*Апресян, 1995*) FEELING. Завдяки системному аналізу (*Приходько, 2008*) концепту FEELING простежено його репрезентованість у плані вираження, актуалізовану первинними засобами вербалізації концепту – синонімами. Встановлено, що у синонімічному ряді FEELING наявна часткова морфологічна парадигма іменника SENSE а також іменник EMOTION як інтегральна інформаційно-семантична ознака синонімів лексеми FEELING.

Варто уточнити, що матеріалом дослідження стали 152 лексеми та 112 словосполучень, зібрані з лексикографічних джерел, доступних у форматі електронних ресурсів: American Heritage® Dictionary of the English Language, Fourth Edition; Century Dictionary and Cyclopedia; GNU Webster's 1913; Wiktionary; WordNet 3.0.

Застосування компонентного аналізу уможливило реконструкцію семантичних зв'язків (системності) між значеннями лексем SENSE та EMOTION, а також сприяло виявленню апроксимації симілятивних зв'язків, зокрема, співгіпонімії, між семами SENSE, FEELING, EMOTION у семемах інших слів. Встановлено, що типологія семних компонентів лексем SENSE, FEELING, EMOTION може базуватися принаймні на трьох провідних критеріях: тілесності (інтегральні семи *body, physical, sensibility*), когнітивності (інтегральні семи *mind, consciousness, conscious*) та емоційності (інтегральні семи *pleasure, pleasurable, pleasing, sensibility*). Наявність інтегральних сем із частковими симілятивними перетинами у субкласах лексем SENSE, FEELING, EMOTION відзначається розмаїттям мовних засобів, які співвідносяться із ТК та когерентністю дистрибуції тимічних ознак у дефініціях згадуваних лексем. Інтегральні семи *touch, sensation* співвідносять субкласами лексем SENSE і FEELING, увиразнюючи концентрацію смислів у виділеному раніше критерію тілесності. Інтегральні семи *mental, experience* співвідносять субкласами лексем SENSE і FEELING, увиразнюючи концентрацію смислів у виділеному раніше критерію когнітивності. Інтегральні семи *soul, painful* співвідносять субкласами лексем FEELING і EMOTION, увиразнюючи концентрацію смислів у виділеному раніше критерію емоційності. Інтегральна сема *feeling* вказує на ізоморфні риси лексем SENSE, EMOTION, внаслідок чого її можна розглядати як архісему (інтегральний компонент значення лексем SENSE, FEELING, EMOTION), що додатково унормовує статус лексеми FEELING: вона виступає ключовим репрезентантом поняття *сприйняття (perceiving)* в сучасній англійській мові.

У типології ключових компонентів дефініцій слів SENSE, FEELING, EMOTION чітко простежуються не лише симілятивні, але й ієрархічні зв'язки між цими лексемами. Коли лексема SENSE ізоморфна лексемі FEELING, об'єднавчими чинниками стають критерії тілесності та когнітивності. Коли лексема FEELING ізоморфна лексемі EMOTION, об'єднавчим чинником стає критерій емоційності, доповнений когнітивністю. Тобто FEELING може виступати гіперонімом щодо гіпонімів SENSE, EMOTION. Аналогічної позиції дотримувалась О. М. Вольф, наголошуючи на ієрархічних відношеннях між власне відчуттям, сенсорним сприйняттям та когнітивністю (2002, с. 226).

Таким чином, епістемологія ТК пов'язана із поняттям людини як семіотичного феномена, образ якої реконструюється за мовними даними. Семіотичний простір ТК у сучасній англійській мові характеризується наявністю як лінгвокогнітивної універсали FEELING, так і специфічних для англійської мови концептів SENSE, EMOTION. Ієрархічні відношення та апроксимація симілятивних зв'язків між ключовими компонентами дефініцій слів SENSE, FEELING, EMOTION, а також їх сингулярна та інтегрована участь у визначенні значної частини лексичного фонду англійської мови дають підстави оперувати тріадою (єдністю, утвореною трьома базовими поняттями) концептів SENSE : FEELING : EMOTION. Ця тріада концептів є результатом механізмів базового рівня категоризації, а вербалізація тріади опосередковує опис структур знань про сприйняття через мовні явища.

Функціонування вербальних репрезентантів тріади концептів SENSE : FEELING : EMOTION забезпечується підсистемою мовних знаків – інформаційною базою (гомогенними та гетерогенними лексичними одиницями, одержаними з лексикографічних джерел) та підсистемою алгоритмічних моделей – внутрішньою формою. В основу трактування принципу асиметричного дуалізму мовного знака у процесі поступування сучасної лінгвістики до постнекласичного етапу кладуть нововведену модель знака, яка уможливує синтез антропоцентризму та системоцентризму. На таку модель звертає увагу О. Д. Огуй (2012, с. 25–26), підкреслюючи, що в ній ідеальна сторона мовних знаків (особливо слів) є результатом потрійного заломлення: а) об'єктивної реальності в свідомості людини (як поняття

позамовного рівня); б) поняття в умовах мовної системи / структури; в) мовного значення через індивідуальний / міжіндивідуальний досвід мовців (прагматичний аспект знака, який визначається комунікативною діяльністю його творця).

Якщо тлумачити термін “інформація” як сукупність знань, що надходять до людини різними каналами у вигляді відчуттів, сигналів або стимулів у процесі сприйняття світу (Concise Dictionary of Cognitive Terms), *концептуальну тимічну інформацію* доцільно вважати такою, що може бути маніфестована у знаковій формі як результат обробки знань про перцептивні, когнітивні та емоційні аспекти сприйняття. А отже, концептуальна тимічна інформація є невід’ємною умовою акту семіозису, оскільки вербалізація перцептивного, когнітивного чи емоційного досвіду здійснюється шляхом його транспонування за допомогою сукупності імпліцитних асоціацій.

На емпіричному рівні наявність знака пов’язана з концептуальною тимічною інформацією. Співзвучне з цим припущенням спостереження Р. Якобсона (*Jakobson, 1971*), що *signans* – сприймається, а *signatum* – “схоплюється” розумом, інтерпретується. З огляду на те, що “всі п’ять відчуттів виконують власну семіотичну функцію” (*Кубрякова, 2004, с. 496*), пов’язані з ними знаки можна класифікувати, беручи за основу ту субстанцію, яка є носієм знака, тобто репрезентує конкретні смисли (наприклад, лексичні одиниці *emotion, sense, feeling* як номінати відповідних аспектів сприйняття).

У семантичній структурі мовного знака вербалізується та перекодовується інформація про образ реалій зовнішнього світу, який виникає за їх безпосереднього впливу на органи чуття (*Lyons, 1995, с. 432*). Суб’єктивність образу генерує його характерну рису: залежність від емоцій та унікальних перцептивних можливостей особистості (*Кравченко, 2001, с. 95*), тобто від концептуальної тимічної інформації як продукту структурування знань. На цій підставі резюмуємо, що предмети і явища, відображені в образі, є його змістом, який і формує семантичну структуру мовного знака, а отже, мовний знак є універсальним перекодувальником образної інформації.

Виникаючи в акті семіозису, знаки будуються та набувають внутрішньої організації залежно від того, як в них співвідносяться позначуване та позначувальне, для яких, окрім символічного, характерні такі способи існування: іконічний та індексальний (*Jakobson, 1971; Пирс, 2000*), інтерпретація кожного з яких опосередковується концептуальною тимічною інформацією. Так, іконічність феноменів придатна для опису явищ на тому рівні узагальнення, на якому їх сприймають, а індексальність перебуває у динамічному і просторовому зв’язку як з індивідуальним об’єктом, з одного боку, так і з почуттями і пам’яттю особи, котрій він слугує знаком, з іншого.

Аналіз тимічно маркованого словотвору в сучасній англійській мові корелює зі встановленням механізмів обробки інформації, набутої чуттєво-емпіричним шляхом. Похідне слово, відтворюючи зв’язок мовного і концептуального, є складнішим за структурою від твірного, прозорішим та інформативнішим за значенням. Значення словотвірного типу визначається категоріальним значенням похідної основи, значенням словотворчого форманта й характером семантичної взаємодії між ними.

Концептуальні засади як базових, так і маргінальних тимічних дериватів забезпечуються мовною формою їх репрезентації – “словотворчою моделлю, що виступає організатором когнітивної структури похідного слова” (*Полюжин, 1999, с. 151*). Якщо реконструкцію тимічних дериватів тріади концептів SENSE : FEELING : EMOTION звузати до морфемного зрізу, відповідно до кількості його конститuentів, стає можливим моделювання трьох словотвірних парадигм, кожна з яких містить сукупність моделей, диференційованих за частиномовною приналежністю твірних слів.

Словотвірна парадигма імені концепту EMOTION така: дієслівна модель – *to emote, to emotionalize*; іменникова модель – *emotion(-s), emotionality, emotionalism*; прикметникова / прислівникова модель – *emotive, emotional, unemotional, emotioned, emotionless, emotionally, unemotionally*.

Словотвірна парадигма імені концепту FEELING виглядає так: дієслівна модель – *to feel*; іменникова модель – *feel, feeler, feeling(-s)*; прикметникова / прислівникова модель – *feeling, unfeeling, feelingly, unfeelingly*.

Словотвірна парадигма імені концепту SENSE є такою: дієслівна модель – *to sense, to sensitize, to sensate, to sensify, to sensualize, to sensationalize*; іменникова модель – *sense(-s), sensist, sensation, sensationalism, sensationalist, sensationism, sensibility(-ies), sensitivity (-ies), sensitiveness, insensitivity, sensitization (-isation), sensitizer, sensor, sensuality, sensualism, sensualist, sensuousness*; прикметникова / прислівникова модель – *senseless, sensational, sensible, insensible, sensitive, insensitive, sensory, sensual, sensuous, senselessly, sensationally, sensibly, insensibly, sensitively, sensually, sensuously*.

Кожна словотвірна парадигма характеризується своїм порядком організації семантичних компонентів залежно від продуктивності твірних основ. Трихотомічна схема зі словотвірних парадигм імен концептів SENSE, FEELING, EMOTION означена як *тимічна база іконічності сучасної англійської мови*. Якщо вважати іконізм способом репрезентації позамовного змісту вербального знака, максимальне іконічне кодування реалізується саме у словотворі.

Засобом уточнення чи зміни лексичної та граматичної семантики зразків словозміни із перцептивно-когнітивно-емоційними рисами слугують афікси з аксіологічною вартістю як основні рівні представлення суб'єктивної модальності, яка, у свою чергу, детермінує референційний діапазон тимічних іменників, дієслів, прикметників та прислівників.

Сітка афіксів представлена продуктивними суфіксами, що творять тимічні іменники: *-er (feeler, sensitizer), -ist (sensationalist, sensist, sensualist), -ness (sensitiveness, sensuousness), -ism (emotionalism, sensationalism, sensationism, sensualism)*, а також непродуктивним суфіксом з аналогічною частиномовною функцією *-ity (emotionality, sensitivity, insensitivity, sensuality)*.

Тимічні прикметники утворюються за умови приєднання до їх основи продуктивних суфіксів: *-ed (emotioned), -less (emotionless, senseless)*, непродуктивних суфіксів: *-ous (sensuous), -ible (sensible)*), продуктивного префікса *-un (unemotional, unfeeling)* та приєднання до кореня непродуктивного префікса *-in (insensitive)*. Прислівники як поширювачі тимічних прикметників мають фіксований порядок формування із залученням такого продуктивного суфікса, як *-ly*, напр.: *feelingly, sensibly, emotionally*.

Регулярним афіксам, тобто формантам тимічних дієслів, властиві такі суфікси: *-ize (to emotionalize, to sensationalize, to sensitize, to sensualize), -ate (to sensate), -fy (to sensify)*.

Як переконливо довела Н. Д. Арутюнова (1988, с. 85), з-поміж усіх модусів мотиваційної бази ономаціологічної структури тимічних дериватів, сенсорна оцінка є найбільш індивідуалізованим видом оцінок. Цей факт підтверджується тим, що словотвірна основа *sense* володіє посиленою продуктивністю, оскільки мотиватори сенсорного типу охоплюють найширший діапазон словотворчих формантів, що ми розглядаємо як обґрунтований доказ значущості вербально-прагматичної форми із перцептивно-соматичною семантикою у номінації когнітивно-емоційних нюансів життя людини. Із вищевикладеним цілком узгоджується лінгвістична аксіома про те, що сенсорні процеси забезпечують найтісніший пізнавальний контакт людини з об'єктивним світом. Окрім цього, вони становлять підґрунтя для подальшої ментальної обробки, причому, емотивний та раціональний параметри оцінки корелюють з сенсорною оцінкою.

Так, в масиві лексем-складників словотвірної парадигми імені концепту SENSE спостерігаються деривати з мутаційним словотвірним значенням: у словотвірному ланцюжку *sensation – sensational – sensationally – sensationalism – sensationalize* носієм сенсорної семантики постає лише перший складник. Решта похідних слів у ланцюжку демонструють сенсорно-мисленнєве перетворення ключового модусного компонента – тактильного відчуття. Внаслідок сполучення сенсорних і валоративних смислів у похідних словах спостерігається новий понятійний зміст – сенсаційність, шоківий стан. Причину цього ми вбачаємо у регулярній властивості концептуальної тимічної інформації, коли вербальна об'єктивація параметрів організації внутрішніх (психічних) станів людини реалізується синхронно до параметрів організації тілесних (соматичних) станів.

Про інтегрованість емотивної компоненти до сенсорної оцінки свідчать стереотипні аксіологічні антиномії, наявні у словотвірній парадигмі імені концепту SENSE: *sensitive – insensitive, sensible – insensible*. Аналогічні опозиції містяться й у словотвірній парадигмі імені концепту EMOTION, яку характеризує емоційно-аксіологічна семантика, а словотворчий потенціал твірної основи зумовлений вербалізацією додаткових емоційних стимулів шляхом приєднання регулярних афіксів (*un-emotion-al, emotion-ed, emotion-less*).

Своєрідністю іконічної та ономасіологічної організації вирізняється словотвірна парадигма імені концепту FEELING – у нього на морфемному зрізі спостерігається найменша кількість дериваційних варіацій порівняно з парадигмами імен концептів SENSE та EMOTION. Експресивна мотивованість у номінативних актах англійської мови проектується на сенсорну та емоційну зони, залишаючи словотвірну лакуну на місці почуттів. Транспозиція психічної компоненти в емоційну зону стає підґрунтям для псевдомотиваційних процесів у словотвірній парадигмі імені концепту FEELING, а саме: словотвірні значення маргінальних тимічних лексем *feelingly, unfeelingly* повністю синонімічні маргінальним тимічним лексемам *emotionally, unemotionally*.

Утім, непохідні основи, полісеманти *feel, feeling*, частково компенсують нестачу відповідних дериватів завдяки гнучким модифікаціям лексико-семантичних варіантів. Дефініції (*to feel, feeling(s)*) надають відомості про семантичний обсяг імені концепту FEELING: від позначення фізіологічного та перцептивного станів (*to experience something physical = to feel*) до протиставлення когнітивного та емоційного станів (*to react using emotions instead of thinking = to feel*) або поєднання останніх (*thoughts and attitudes = feelings, opinion = feeling*).

Оскільки мотивований мовний знак іконічно (через свою зовнішню форму) пов'язаний зі значенням, формальна семіотична структура фіксує когнітивну модель активованої знаком інформації. Мотиваційні конфігурації імен концептоодиниць SENSE та EMOTION є виразнішими, ніж в імені концептоодиниці FEELING. Проте, кореляція перцептивних, когнітивних і емоційних смислів у словотвірній парадигмі імені концепту FEELING репрезентована компактніше, а мотиватори *feel, feeling* семантично місткі достатньою мірою, щоб мінімізувати потребу у додаткових мотиваційних конфігураціях.

Отже, розподіл когнітивно-ономасіологічного навантаження в межах дериватів імен тріади концептів SENSE : FEELING : EMOTION є нерівномірним. Іконічність досліджуваного концептуального комплексу при словотворі є одним із засобів реконструкції наївної картини світу, характеризуючись когнітивно-семантичним зсувом тимічно нейтральних показників концептуальної тимічної інформації (словотвірна парадигма FEELING) до її тимічно екстремальних аналогів (словотвірні парадигми SENSE та EMOTION). Згідно з нашим судженням, зсув такого типу засновується на співвідношенні оцінки носіями мови знака-мотиватора і експресивно-гносеологічних функцій сприйняття.

Стійкі сенсорні і / або когнітивно-емоційні поняття вербалізують цикли сприйняття та обумовлюють семантичну інтеграцію як базових, так і маргінальних тимічних лексем. В аспекті когнітивного моделювання мотиваційних зв'язків ми виокремлюємо концептуальні схеми іконічних відношень між членами ТК – концептуально-семантичні блоки.

Концептуально-семантичні блоки реалізують свій мотиваційний потенціал у проекції на два модулі: ад'єктивний та субстантивний. Складниками ад'єктивного модуля є такі блоки: noun-stem + adjective-stem (*feel-good, price-sensitive*); adjective-stem + adjective-stem (*sensori-motor*); noun-stem + participle-stem (*heat-sensing*); adjective-stem + participle-stem (*remote-sensing*); prefix + adjective-stem (*non-sensory*). Субстантивний модуль містить блок noun-stem + noun-stem: *sensation-monger, sense-organ, sense-pause, sensitometer*.

Тимічні композити характеризуються атематичним і тематичним основокладанням. Перший різновид основокладання зафіксовано у композитів *sense-pause, feel-good* тощо, які є юкстапозитами, тобто композитами дефісного написання без інтерфіксації. Прикладом другого різновиду основокладання може бути іменник *sensitometer*, у якому дві основи поєднано за допомогою інтерфікса.

Більшості конститuentів вищенаведених концептуально-семантичних блоків притаманний “пропозиційний тип мотивації” (Лакофф, 1996, с. 177), за якого здійснюється перенесення ономазіологічних ознак тимічної ситуації на певний клас об’єктів. Зокрема, еквонімічний різновид мотивації представлений композитом *sensori-motor*: позначення одного рівня узагальнення (рубрикативи) “сенсорний” та “моторний” фіксують один клас “зони кори головного мозку”.

Змішано мотивовані найменування тимічних характеристик формуються в результаті інтеграції гіпероніма та гіпоніма: *price-sensitive*, *sense-pause*, *remote-sensing*, причому у мережі концептуальних ієрархічних зв’язків пропозиційних структур тимічних лексем вони можуть виступати гіпонімами (*price-sensitive*, *sense-pause*) і гіперонімами (*remote-sensing*).

На відміну від пропозиційної, т. зв. “асоціативно-термінальної мотивації” (Арутюнова, 1988, с. 17), яка також представлена тимічно маркованими композитами, притаманна така семіотична закономірність: реальна приналежність об’єкта до певного класу заперечується, натомість засвідчується його входження до алогічної категорії. Наприклад, у складному іменнику *sensation-monger* асоціативні комплекси інтегрують на підставі аналогії: торговець сенсаціями / новинками → поширювач сенсаційних чуток.

Механізми творення композитів із тимічною компонентою не завжди вичерпно систематизовані у лексикографічних джерелах. У сучасній англійській мові спостерігаються резерви формально-семантичних тактик словоскладання, бо, наприклад, нижченаведені складні прикметники є контекстно-продукованими: *heat-sensing* (*A truck ferried a dozen armed men to Knot’s vicinity in half an hour, following his trail with a heat-sensing device so that there was no hesitation* (British National Corpus)), *remote-sensing* (*Staff of the Remote Sensing Group are preparing a new remote-sensing training manual for geologists in developing countries* (British National Corpus)), *sensor-analyte* (*The term „sensor” needs to be considered to include various degrees of irreversibility in the sensor-analyte interaction* (British National Corpus)).

Отже, формування композитів із тимічним значенням відбиває когнітивний аспект семантизації сприйняття. Способом формування номінативної структури таких композитів у проекції на семантичні зв’язки ономазіологічних ознак є іконічність: іконічні відношення виникають внаслідок кореляції тимічно маркованого значення одного мотиватора та нетимічного значення другого мотиватора кожного композита.

Реконструкція сфери тимічних композитів свідчить про превалювання мотиваторів саме сенсорного типу в комбінаториці основ і слів. Окрім цього, спостерігається когнітивно-семантичний зсув: мотиватори-носії когнітивно-емоційних смислів репрезентовані здебільшого дериватами імені концепту SENSE, позиція ж концепту EMOTION є лакуарною, а fortiori експресивно насичуються і відзначаються смисловою мобільністю композити зі складовими *feel* та *sensation*.

Висновки. Розбіжності сосюрівського формалізму та філософського прагматизму Ч. Пірса мотивували переакцентування мовознавчих доктрин з ретроспективних (довільність і диференційованість вербального знака) на модифіковані, марковані індексальністю концепції – статус знака відтепер детермінується прагматичною природою останнього. Мовні знаки є одночасно засобом і продуктом цілеспрямованої діяльності й тимічні за своєю онтологією передусім тому, що концептуальна тимічна інформація, будучи змістом свідомості, вимагає своєї вербалізації та, закріплюючись у мові, передбачає зміну і розвиток семантичної структури мовного знака.

Отже, розподіл когнітивно-ономазіологічного навантаження в межах дериватів імен тріади концептів SENSE : FEELING : EMOTION є нерівномірним. Іконічність досліджуваного концептуального комплексу при словотворі є одним із засобів реконструкції наївної картини світу, характеризуючись когнітивно-семантичним зсувом тимічно нейтральних показників концептуальної тимічної інформації (словотвірна парадигма FEELING) до її тимічно екстремальних аналогів (словотвірні парадигми SENSE та EMOTION). Згідно з нашим судженням, зсув такого типу засновується на співвідношенні оцінки носіями мови знака-мотиватора і експресивно-гносеологічних функцій сприйняття.

Реконструкція сфери тимічних композитів свідчить про превалювання мотиваторів саме сенсорного типу в комбінаториці основ і слів. Окрім цього, спостерігається когнітивно-семантичний зсув: мотиватори-носії когнітивно-емоційних смислів репрезентовані здебільшого дериватами імені концепту SENSE, позиція ж концепту EMOTION є лакунарною, а fortiori експресивно насичуються і відзначаються смисловою мобільністю композити зі складовими *feel* та *sensation*.

Список літератури

- Апресян Ю. Д. Избранные труды. Москва : Языки русской культуры, 1995. Т. 2 : Интегральное описание языка и системная лексикография. 767 с.
- Арутюнова Н. Д. Типы языковых значений. Оценка. Событие. Факт. Москва : Наука, 1988. 341 с.
- Вежицкая А. Семантические универсалии и описание языков. Москва : Языки русской культуры, 1999. 780 с.
- Вольф Е. М. Функциональная семантика оценки. Москва : Едиториал УРСС, 2002. 280 с.
- Греймас А. Ж. Семиотика страстей. От состояния вещей к состоянию души. Москва : Издательство ЛКИ, 2007. 336 с.
- Кравченко А. В. Знак, значение, знание. Очерк когнитивной философии языка. Иркутск : Издание ОГУП „Иркутская областная типография № 1”, 2001. 261 с.
- Кубрякова Е. С. Язык и знание. На пути получения знаний о языке: Части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира. Москва : Языки славянской культуры, 2004. 560 с.
- Лакофф Дж. Когнитивное моделирование. *Язык и интеллект*. 1996. С. 143–184.
- Огуй О. Д. Мовна та концептуальна картини світу: Огляд проблеми та пошук перспективи. *Іноземна філологія*. 2012. Вип. 117. С. 3–35.
- Пирс Ч. Избранные философские произведения. Москва : Логос, 2000. 412 с.
- Полюжин М. М. Функціональний і когнітивний аспекти англійського словотворення : монографія. Ужгород : Видавництво „Закарпаття”, 1999. 237 с.
- Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики : монографія. Запоріжжя : Прем’єр, 2008. 332 с.
- Путий Е. С. Концептополе „антропологическое состояние” (на материале немецкого языка). *Новая филология*. 2006. № 24. С. 95–102.
- Damasio A. The Feeling of What Happens: Body and Emotion in the Making of Consciousness. New York : Harcourt Brace, 1999. 386 p.
- Fauconnier G. Mental Spaces: Aspects of Meaning Construction in Natural Language. Cambridge : Cambridge Univ. Press, 1998. 190 p.
- Gärdenfors P. Conceptual Spaces: The Geometry of Thought. Cambridge, Mass. : MIT Press, 2000. 308 p.
- Jackobson R. Selected Writings : in 6 volumes. Paris : Mouton, 1971. V. 2 : World and Language. 752 p.
- Lyons J. Introduction to Theoretical Linguistics. Cambridge : Cambridge University Press, 1995. 519 p.
- Poznanski R. Towards an integrative theory of cognition. *Journal of Integrative Neuroscience*. 2002. No 01, Pp. 145–156. DOI: <https://doi.org/10.1142/S0219635202000086>.
- Schleifer R. The semiotics of sensation: A. J. Greimas and the experience of meaning. *Semiotica*. 2017. No 214, Pp. 173–192. DOI: <https://doi.org/10.1515/sem-2016-0182>.

References

- Aprésjan, Y. D. (1995). *Izbrannye trudy. V 2 tomah. Tom II: Integralnoe opisanie jazyka i sistemnaja leksikografija*. [Selected Works. In 2 Volumes. Vol. II: The integrated description of language and system lexicography]. Moscow, Russia: Jazyki slovjanskoj kultury.
- Arutjunova, N. (1988). *Tipy jazykovyh znachenij. Ocenka. Sobytie. Fact*. [Types of Linguistic Meanings. Evaluation. Event. Fact], Moscow, Nauka.
- Greimas, A.J., & Fontanille, J. (2007). *Semiotika strastej. Ot sostojanija veshchej k sostojaniju dushy* [Semiotics of the sensible. From the state of matter to the state of mind] (I.G. Merkulova, Transl.). Moscow, Russia: URSS.
- Kravchenko, A. (2001). *Znak, znachenie, znanie. Oчерk kognitivnoj filosofii jazyka*. [Sign, Meaning, Knowledge. The Outline of Cognitive Philosophy of Language], Irkutsk, OGUP.
- Kubryakova, E. (2004). *Jazyk i znanie*. [Language and Knowledge], Moscow, Jazyki slavjanskoj kultury.
- Lakoff, G. (1996). “Kognitivnoje modelirovanije” [Cognitive modeling], in *Jazuk i intellect*.

- Ohuy, O. (2012). "Movna ta konceptualna kartyny svitu: ohlyad problem ta poshuk perspektyvy" [Linguistic and conceptual worldview: problem overview and prospects quest] in *Inozemna filolohija* Issue 117.
- Peirce, C. (2000). *Izbarannye filosofskie proizvedeniya*. [Selected Works on Philosophy] (N. Golubovich, Transl.), Moscow, Logos.
- Poliuzhyn, M. (1999). *Funkcionalnyj i kohnityvnyj aspekty anhlijskoho slovotvorennja* [Functional and Cognitive Aspects of the English Word-Formation], Uzhhorod, Zakarpattya.
- Pryhodko, A. (2008). *Koncepty i konceptosystemy v cohnityvno-dyskursyvnij paradyhmi linhvistyky* [Concepts and Conceptual Systems in the Cognitive-Discursive Paradigm of Linguistics], Zaporizhzhya, Premier.
- Putiy, O. (2006). "Konceptopole 'antropologicheskoe sostojanie' (na materiale nemeckogo jazyka)" [The Conceptual Field "Anthropological State" A Case Study of German Language], in *Nova filolohija* Issue 24.
- Wierzbicka, A. (1999). *Semanticheskie universalii i opisanie jazykov*. [Semantic universals and description of languages]. (A. Shmelev, Transl.). Moscow, Russia: Jazyki russkoj kultury.
- Wolf, E. (2002). *Funkcyonalnaja semantika ocenki*. [Functional semantics of evaluation]. Moscow, Editorial URSS.
- Damasio, A. (1999). *The Feeling of What Happens: Body and Emotion in the Making of Consciousness*. New York: Harcourt Brace.
- Fauconnier, G. (1998). *Mental Spaces: Aspects of Meaning Construction in Natural Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gärdenfors, P. (2000). *Conceptual Spaces: The Geometry of Thought*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press.
- Jakobson, R. (1971). "World and Language" in *Selected Writings in 6 volumes* (Volume II). Ed. Stephen Rudy, Paris, Mouton.
- Lyons, J. (1995). *Introduction to Theoretical Linguistics*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Poznanski, R. (2002). Towards an integrative theory of cognition. *Journal of Integrative Neuroscience*, 01, 145–156. <https://doi.org/10.1142/S0219635202000086>.
- Schleifer, R. (2017). The semiotics of sensation: A. J. Greimas and the experience of meaning. *Semiotica*, 214, 173–192. <https://doi.org/10.1515/sem-2016-0182>.

УДК 811.112.371.34+81'243

**THE PECULIARITIES OF COMPILING THE "GERMAN-UKRAINIAN
DICTIONARY OF TERMINOLOGY OF LIFE SAFETY"
ПРИНЦИПИ УКЛАДАННЯ „НІМЕЦЬКО-УКРАЇНСЬКОГО СЛОВНИКА
ТЕРМІНІВ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ"**

Світлана КІЙКО

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

s.kiyko@chnu.edu.ua

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0003-4964-7043>

The article deals with the principles of compiling the "German-Ukrainian Dictionary of Terminology of Life Safety" and selection peculiarities of the lexical material such as the principles of compliance with the goals and objectives of learning, frequency, word-forming value of the term, associative value, subjectivity and semantics. Compilation of the dictionary involves many stages: analysis of existing dictionaries, research of the needs of the addressee, determination of requirements and future characteristics of the dictionary, development of its macro- and microstructure, collection of lexical material, design of dictionary articles, selection of translation equivalents, ordering of the dictionary in accordance with the developed structure, editing, checking the compliance of the received product with the set goals.

The author offers the most productive and speed methods of compiling a dictionary with the help of BootCat generation program and Morphy program of paradigms synthesis, which allowed to single out 20,000 terms of the professional language of life safety in the shortest time and find their Ukrainian equivalents. The generation of a body of texts is carried out with S. Sharoff's method, which provides the search for professional texts with the help of randomly combined four basic terms. This ensures the organization of a homogeneous